

Raba *Kolokacijskega slovarja sodobne slovenščine* pri prevajanju kolokacij

Martin Anton Grad,* Nataša Hirci†

*,† Oddelek za prevajalstvo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana

martin.grad@ff.uni-lj.si

natasa.hirci@ff.uni-lj.si

Povzetek

Prispevek povzema izsledke raziskave, ki se je ukvarjala z rabo *Kolokacijskega slovarja sodobne slovenščine* (KSSS) pri prevajanju kolokacij iz angleščine v slovenščino. Dodiplomski študenti Oddelka za prevajalstvo FF UL so prevajali besedilo, v katerem je bilo označenih deset kolokacij. Med procesom prevajanja se je dogajanje na zaslonu snemalo, tako da je bilo po koncu naloge mogoče analizirati tako prevodne rešitve posameznih kolokacij kot tudi prevajalski proces, pri čemer smo se osredotočali zlasti na rabo jezikovnih virov, med katerimi nas je najbolj zanimala raba KSSS. Rezultati so pokazali, da je vključevanje KSSS v pedagoški proces uspešno, saj so vsi študenti, ki so sodelovali v raziskavi, z njim seznanjeni in ga pri svojem prevajalskem delu tudi aktivno uporabljajo. Pri tem so se med študenti pokazale občutne razlike glede tega, kako dobro poznajo napredne funkcije, ki jih KSSS nudi, in posledično kako uspešni so pri iskanju ustreznih kolokacij. Raziskava je pokazala tudi, da raba jezikovnih virov ne vodi nujno do optimalne prevodne rešitve.

Using the *Collocations Dictionary of Modern Slovene* in the Process of Translating Collocations

The paper outlines the findings of the study on how the *Collocations Dictionary of Modern Slovene* (KSSS) is utilized when translating collocations from English into Slovene. Undergraduate students of the Department of Translation Studies at the Faculty of Arts in Ljubljana were requested to translate a text with ten selected collocations. During the translation process, their on-screen activities were recorded to allow for the analysis of both translation solutions, as well as the translation process, focusing on the use of language resources, in particular KSSS. The results have shown that the integration of KSSS into the training process is successful, as all the students participating in the study were familiar with this resource and actively use it in their translation work. However, the study has also exposed significant differences between students in terms of their familiarity with the advanced features of KSSS and, consequently, their success and efficiency in finding appropriate collocations. The results of the study have also highlighted that the use of language resources does not necessarily lead to an optimal translation solution.

1. Uvod

Kolokacije predstavljajo izjemno zanimiv jezikovni pojav, ki pa je hkrati tudi zelo izmuzljiv. Uvodoma povzemamo definicije Gantar et al. (2021), ki so osnova za vključitev kolokacij v *Kolokacijski slovar sodobne slovenščine* (KSSS), rabo katerega opisuje pričujoči prispevek (prim. Kosem et al., 2018). Pri definiranju kolokacij avtorji izpostavijo statistični, skladenjski in semantični vidik.

Atkins in Rundell kolokacije definirata kot “ponavljajoče se kombinacije besed, v katerih kaže določen leksikalni element (jedro) očitno tendenco sopojavljanja z drugim leksikalnim elementom (kolokatorjem), s frekvenco, ki je večja od naključne sopojavitve” (2008: 302). Gantar et al. pri tem izpostavijo problematiko kolokacij, katerih sestavni deli v besedilu navadno ne nastopajo skupaj oz. se mednje vrivajo drugi elementi, ki jih imenujejo “razširjene kolokacije” (2021: 19).

Poleg statističnega pa kolokacije definira tudi skladenjski vidik, saj med kolokacijskima elementoma obstaja hierarhično razmerje, v katerem baza določa kolokator (Hausmann, 1984: 401).

Gantar et al. (2021) predstavijo še tretji, najpomembnejši vidik, ki je hkrati tudi najbolj problematičen, in sicer pomenski vidik kolokacij. Ta je namreč tesno povezan s statističnim vidikom, ki kolokacije uvršča med pola, ki ju predstavljajo proste besedne zveze na eni in popolnoma ustaljene večbesedne enote na drugi strani, kar posledično vpliva na semantične spremembe in omejitve pri izbiri kolokacijskih elementov.

Pri definiranju kolokacij avtorji navajajo dva ključna pristopa, in sicer ožji, ki kolokacije prepozna kot samostojen tip frazeoloških enot, ki so delno ali popolnoma (pomensko in skladenjsko) zamrznjene, in širši, ki med kolokacije šteje tudi frekventne besedne zveze, katerih notranja povezovalnost ni ozko zamejena ali celo izključujoča,

pač pa je lahko niz sopojavnic tudi razmeroma odprt (Gantar et al. 2021: 20-21).

Kljub temu, da kolokacije predstavljajo težavo, zlasti ko se z njimi srečamo v tujem jeziku, ker se pri razumevanju ne moremo zanašati na skladenjska ali pomenska razmerja maternega jezika, saj ni nujno, da uporabljana jezika določeno kolokacijo tvorita na enak način, pa so kolokacijski slovarji koristen pripomoček tudi za rojene govorce, zlasti ko gre za področje, ki jim ni najbolj domače. Dodana vrednost tovrstnih jezikovnih virov za prevajalce je v tem, da na enem mestu na pregleden način prikažejo širok nabor kolokacij, med katerimi je nato mogoče izbrati tisto, ki je tako s pomenskega kot tudi sobesedilnega vidika najustreznejša.

2. Namen raziskave in pregled področja

Zaradi svoje jezikovne in kulturne specifičnosti, so kolokacije izjemno zanimive z vidika prevajanja, s čimer so se raziskovalno ukvarjali tako domači (npr. Gabrovšek, 2014; Jurko 2014; Sicherl, 2004; Vrbinč, 2006) kot tuji avtorji (Kwong, 2020; McKeown in Radev, 2000 itd.). S prevajalskega vidika je pomembno, na kakšen način prevajalci rešujejo težave, ki se pojavljajo pri prevajanju kolokacij, saj le ustrezne prevajalske strategije lahko privedejo do ustreznih prevodnih rešitev. Pri iskanju možnih prevodnih rešitev in potrditvi prevodnih ustreznosti si prevajalci lahko pomagajo z različnimi jezikovnimi viri. Eden od možnih raziskovalnih pristopov, ki nam lahko pomagajo osvetliti, kako prevajalci pridejo do ustreznih prevodnih rešitev in kakšne vire pri tem uporabljajo, so uporabniške študije, ki pa se seveda razlikujejo glede na potrebe ciljne skupine, (prim. Arhar Holdt et al., 2015; Arhar Holdt et al., 2016; Pori et al., 2020; Pori et al., 2021). Nekateri avtorji (Rozman, 2004; Stabej, 2009; Logar Berginc, 2009; Arhar Holdt, 2015) so pred časom sicer opozarjali na to, da v Sloveniji primanjkuje uporabniških študij, vendar pa se v zadnjem času na tem področju stanje spreminja. Izvedenih je bilo namreč kar nekaj uporabniških raziskav, in sicer tako med prevajalci, tolmači, študenti, učitelji slovenščine, lektorji in jezikoslovci, kot tudi drugimi, ki se poklicno ukvarjajo z jeziki (prim. Čibej et al., 2015; Gorjanc, 2014; Hirci, 2013; Pori et al., 2021; Mikolič, 2015; Šorli in Ledinek, 2017; Arhar Holdt et al., 2017).

V pričujočem prispevku je predstavljena uporabniška študija, ki se ukvarja z vprašanjem

prevajanja kolokacij in rabo jezikovnih virov pri iskanju prevodnih rešitev. Prispevek predstavlja izsledke raziskave, ki je preučevala proces prevajanja kolokacij iz angleščine v slovenščino med študenti prevajalstva, s poudarkom na rabi KSSS v procesu prevajanja, s čimer se doslej raziskovalno ni ukvarjal še nihče.

Raziskovanje prevajalskega procesa ponuja dragocene informacije o strategijah, ki so potrebne, da se določeno besedilo prevede iz izvirnega v ciljni jezik. Poglobljen pregled ključnih raziskovalnih vprašanj, najpogostejše uporabljenih tehnologij in trendov razvoja tega področja ponuja Jakobsen (2017) (prim. Hansen, 2009; Hvelplund, 2019; idr.). V Sloveniji je področje preučevanja prevajalskega procesa manj raziskano (prim. Hirci, 2012).

Študenti na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani se s KSSS seznaniijo že v prvem letniku dodiplomskega študija. V raziskavi je sodelovalo 15 študentov in študentk, in sicer osem iz drugega (v nadaljevanju označeni z oznakami od II-1 do II-8) in sedem iz tretjega letnika (III-1 do III-7) dodiplomskega študija.

Prevajalska naloga je vsebovala članek s poljudnoznanstveno vsebino¹ in navodila za prevod. V 437 besed dolgem članku z astronomsko tematiko je bilo označenih 10 kolokacij. Kljub temu, da je bilo na voljo celotno besedilo, saj je pri prevajanju kolokacij sobesedilo ključnega pomena, so študenti morali prevesti zgolj tiste povedi, v katerih so bile označene kolokacije. Četudi označevanje kolokacij, ki so bile predmet analize, predstavlja odmik od avtentične prevajalske situacije, smo se za ta korak odločili, da bi ohranili konsistentnost analize, kar je bilo v luči majhnega števila sodelujočih pravzaprav nujno.

Da bi pridobili čim več podatkov o prevajalskem procesu, je delo potekalo na platformi Zoom, kjer so sodelujoči uporabili možnost deljenja zaslona, kar je omogočalo spremljanje procesa prevajalskega dela, celotno dogajanje na zaslonu pa se je za potrebe kasnejše analize tudi snemalo.

Prevajalska naloga je omogočila analizo z dveh različnih vidikov. Prvega predstavlja sam prevod oz. posamezne prevodne rešitve kolokacij in povedi, v katerih se nahajajo, drugega pa posnetek prevajalskega procesa, zlasti rabe jezikovnih virov, še posebej KSSS.

V prvem delu smo se pri analizi osredotočali na to, ali je prevod ustrezen (tj. ali prevodna rešitev predstavlja ustrezno, v ciljnem jeziku sprejemljivo kolokacijo in ali ta kolokacija tudi pomensko ustreza

¹ Povezava do članka: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/1006305.stm>

izvirniku). V primeru neprimernih oz. pogojno sprejemljivih rešitev smo pri vsaki kolokaciji dodali komentar vidika, ki se je zdel problematičen. rešitve posamezne kolokacije je sledil pregled posnetka zaslona, pri čemer smo analizirali, na kakšen način so študenti uporabljali jezikovne vire, da bi prišli do prevodne ustreznice – katere, kako učinkovito (če je to iz posnetka razvidno) in kako so prišli do ugotovitve, da je določena rešitev najustreznejša.

Posnetek prevajalskega dela je omogočil vpogled v proces rabe jezikovnih virov. Pregledu prevodne

Kljub temu, da je prevajalska naloga vsebovala 10 kolokacij (Tabela 1), se v pričujočem prispevku zaradi prostorske omejitve osredotočamo zgolj na tri, ki pa ponujajo zanimiv vpogled v celotni razpon zahtevnosti, težav, iskanja prevodnih rešitev in načinov rabe KSSS ter drugih jezikovnih virov.

3. Rezultati

	Povedi z označeno kolokacijo
1	Astronomers say reports that the Earth could be struck by a small asteroid in 2030 are wildly exaggerated .
2, 3	Less than a day after (2) sounding the alert about asteroid 2000SG344, a (3) revised analysis of the space rock's orbit shows it will in fact miss the Earth by about five million kilometres.
4	Some scientists have criticised the way the information was released to the media before it had been thoroughly confirmed.
5	Threat rating*
6	On Friday, the International Astronomical Union issued an alert saying that the object had about a 1-in-500 chance of striking the Earth on 21 September 2030.
7	Were it to strike our planet, the results would be devastating , with an explosion greater than the most powerful nuclear weapon.
8	The new orbit reveals a slight risk of a collision with the Earth about 2071, but it is thought that when the orbit is better known this risk will disappear as well.
9	If it is manmade and did strike Earth, the effects would be very local and limited .
10	Some scientists have criticised the IAU and Nasa for releasing warnings about the asteroid only for those warnings to be rescinded less than a day later.

*podnaslov

Tabela 1: Pregled povedi z označenimi kolokacijami.

Kolokacija št. 4 se je izkazala za najbolj problematično, saj so bile tri prevodne rešitve v celoti neustrezne, tri pa zgolj delno ustrezne. Kot v celoti neustrezne smo označili tiste, ki izkazujejo bodisi skladenjsko neustreznost v ciljnem jeziku bodisi gre za pomensko neustrezno prevodno rešitev, četudi je bila uporabljena slovenska kolokacija z visoko pogostostjo.

Kot zgolj delno ustrezne smo opredelili kolokacije, ki so se v prevodu pomensko preveč oddaljile od izvirnika ali pa je njihova skladenjska oblika netipična. V nadaljevanju so prikazane vse prevodne rešitve, ki so bile označene kot neustrezne oz. delno ustrezne, in jezikovni viri, ki so jih študenti pri iskanju prevodnih rešitev uporabili.

	Kolokacija št. 4	Viri
	[...] the way the information was released [...]	
II-1	skritizirali način, kako je bila informacija [...] deljena z mediji	brez virov
II-5	skritizirali način izdaje podatkov medijem	angleški kolokacijski slovar ozdic.com
II-7	kritizirali način, da so novico objavili	spletni an-sl slovar Pons, KSSS
III-2	način, ki je bil uporabljen za posredovanje informacij javnosti	veliki an-sl slovar (Amebisov pregledovalnik podatkovnih zbirk ASP32), KSSS
III-3	način, na katerega so bile informacije sporočene medijem	Evrokorpus, KSSS
III-5	dejstvo, da so mediji objavili informacijo	korpus Gigafida

Tabela 2: Prikaz iskanja prevodnih rešitev za kolokacijo št. 4.

Kolokaciji št. 2 in 6 predstavljamo skupaj, saj sta si tako pomensko kot skladensko zelo podobni, a je prva študentom povzročala precej težav, prevodne rešitve za drugo pa so bile z izjemo dveh v celoti ustrezne.

V nadaljevanju so prikazane vse prevodne rešitve, ki so bile označene kot neustrezne oz. delno ustrezne, in jezikovni viri, ki so jih študenti uporabili.

	Kolokacija št. 2	Viri	Kolokacija št. 6	Viri
	[...] after sounding the alert about [...]		[...] issued an alert saying [...]	
II-1	dan po tem [sic] ko so sprožili alarm	KSSS	izdala opozorilo	brez virov
II-3	dan po sproženem alarmu	an-sl spletni slovar Pons, KSSS	izdala opozorilo	brskalnik Google, enojezična spletna slovarja Collins in Cambridge, KSSS
II-6	dan po sprožitvi alarma	an-sl spletni slovar Pons, enojezični spletni slovar Merriam-Webster, KSSS	izdala opozorilo	KSSS
II-8	dan po sprožitvi alarma	an-sl spletni slovar Pons, portal Fran, KSSS, korpus Gigafida	izdala opozorilo	an-sl spletni slovar Pons, KSSS, korpus Gigafida
III-2	dan potem [sic] ko so sprožili alarm	brez virov	sprožila alarm	brskalnik Google, portal Fran, KSSS, korpus Gigafida
III-3	dan po sproženem alarmu	brskalnik Google, enojezični spletni slovar Merriam-Webster, KSSS	sprožil alarm	Evrokorpus, EUR+Lex, KSSS

Tabela 3: Prikaz iskanja prevodnih rešitev za kolokaciji št. 2 in 6.

4. Diskusija

4.1. Kolokacija št. 4

Z vidika prevajanja se je za najbolj zahtevno izkazala kolokacija št. 4 ("release information"). Pri tem je treba izpostaviti, da je že sam izvirnik nekoliko problematičen, saj je samostalniška besedna zveza "the way" v funkciji premega predmeta, ki sledi glagolu "criticise", najpogosteje uporabljena v smislu "kritizirati način, na katerega /.../". Vendar pa je v analiziranem primeru mišljeno drugače: znanstveniki so kritizirali dejstvo, da je bila ta informacija sploh posredovana medijem, ne pa načina, kako je bilo to storjeno. Zdi se, da so študenti, katerih prevodne rešitve so bile označene kot neustrezne oz. zgolj delno ustrezne, izvirnik obravnavali preveč dobesedno, pri čemer niso upoštevali širšega konteksta, ki bi jim omogočil pravilno interpretacijo, čeprav so imeli na voljo celotno besedilo.

II-1: Četudi je kolokacija glagola "deliti" in samostalnika "informacija" ustaljena in v danem kontekstu tudi ustrezna, se redkeje pojavlja v trpni obliki. Glede na dejstvo, da študent ni uporabil nobenih jezikovnih virov, lahko zgolj domnevamo, da bi se sicer na podlagi zgledov v tvornem načinu morda odločil za drugačno rešitev.

II-5: Prevodna rešitev "način izdaje podatkov medijem" je problematična z vidika dobesednosti, obenem pa je tudi kolokacijsko vprašljiva, saj se

glagolnik "izdaja" s samostalnikom v roditeljski večinoma pojavlja v pomenu izida tiskanega dela (npr. knjige, revije itd.) ali dajanja (delnic, denarja itd.) v obtoč. Študentka je pri iskanju prevodne rešitve uporabila angleški kolokacijski slovar ozdic.com z iskalnima nizoma "information" in "released information", vendar pa temu ni sledila korekcija izbrane prevodne rešitve.

II-7: Pri prevodu "kritizirali način, da so novico objavili" gre za pomensko napako, ki v veliki meri temelji na dobesednem razumevanju izvirnika. Čeprav prevodna rešitev "kritizirali način" s kolokacijskega vidika ni sporna, pa je bolj problematičen odvisnik, ki sledi. Samostalniki "način", kadar ta sledi glagolu "kritizirati", navadno sledi prilastkov odvisnik in ne predmetni. Študent je uporabil dva spletna jezikovna vira, in sicer angleško-slovenski slovar Pons za iskanje ustreznice besed "release", "some" in "thoroughly", v KSSS pa je iskal kolokacije s samostalnikom "novica", pri čemer ni uporabil nobenih filtrov.

III-2: Prevodna rešitev "način, ki je bil uporabljen za posredovanje informacij javnosti" je kolokacijsko ustrezna, vendar se pomensko oddalji od izvirnika. Študentka je uporabila dva jezikovna vira – veliki angleško-slovenski slovar (Amebisov pregledovalnik podatkovnih zbirk ASP32) za glagol "criticise" in KSSS za samostalnik "informacija", pri čemer ni uporabila nobenih filtrov.

III-3: Prevodna rešitev "način, na katerega so bile informacije sporočene medijem" je v smislu pomenskega odklona zelo podobna primeru III-2, in je kolokacijsko ustrezna, slogovno je vprašljiva zgolj trpna oblika. Študentka je kot vir uporabila Evrokorpus z iskalnima nizoma "released information" in "information released" ter KSSS z iskalnim nizom "izdaja podatkov", za katerega pa ni bilo zadetkov. Če bi namesto tega izbrala zgolj glagolnik "izdaja", bi z izbiro filtra "s samostalniki/2-rodilnik" lahko hitro prišla do ustrezne prevodne rešitve.

III-5: Prevodna rešitev "dejstvo, da so mediji objavili informacijo" je slogovno in kolokacijsko ustrezna, pomensko pa se tudi ta oddalji od izvirnika, saj so po tej interpretaciji predmet kritike mediji. Izvirnik v resnici govori o tem, da so znanstveniki kritizirali dejstvo, da so mediji te podatke sploh dobili oz. so posredno kritizirali svoje cehovske kolege, ne pa samih medijev. Študentka je pri iskanju prevodne rešitve uporabila zgolj korpus *Gigafida* z iskalnim nizom "objaviti informacijo".

4.2. Kolokaciji št. 2 in št. 6

Pri kolokaciji "sound the alert" je treba izpostaviti, da je v angleščini precej bolj pogosta pomensko podobna kolokacija "sound the alarm". To je najverjetneje tudi razlog, da so se študenti v kar šestih primerih v prevodu namesto za "opozorilo" odločili za samostalnik "alarm", saj so v jezikovnih virih bodisi našli prevodno ustreznico ("alert" → "alarm") bodisi dobili potrditev, da je angleška različica "sound the alarm" bolj pogosta. Od tu naprej so v jezikovnih virih iskali zgolj kolokacije za samostalnik "alarm". Vsi so izbrali sicer pravilno, a zelo dobesedno kolokacijo "sprožiti alarm".

II-1: Študent se je odločil za prevodno rešitev "dan po tem ko so sprožili alarm", pri čemer je kot vir uporabil KSSS, kjer je najprej iskal kolokacije za glagol "sprožiti", nato pa še za samostalnik "alarm". Tu je tudi našel kolokacijo "sprožiti alarm". Pri kolokaciji št. 6 se je odločil za drugačno prevodno rešitev, in sicer "izdati opozorilo", pri čemer pa ni uporabil nobenih jezikovnih virov.

II-3: Študentka je do prevodne rešitve "dan po sproženem alarmu" prišla s pomočjo angleško-slovenskega spletnega slovarja Pons z iskalnim nizom "sounding". Tu je našla kolokacijo "to sound the alarm", čemur je sledilo iskanje v KSSS, in sicer "alarm", kjer je našla kolokacijo "sprožiti alarm". Pri kolokaciji št. 6 se je tudi ona odločila za drugačno prevodno rešitev, in sicer "izdati opozorilo", do katere je prišla s pomočjo brskalnika Google (iskalni niz "issue an alert"); sledila je povezavi do spletnega enojezičnega slovarja Collins, ker pa tam ni našla tega

niza, je isto kolokacijo vpisala še v spletni slovar Cambridge. Ker tudi tam ni našla zadetka, se je vrnila na brskalnik Google. Iz dogajanja na zaslonu ni razvidno zakaj, vendar je, ne da bi kliknila na katerega izmed zadetkov, uporabila KSSS z iskalnim nizom "opozorilo", kjer je nato kljub temu, da ni uporabila nobenega filtra, na prvi strani najpogostejših kolokacij našla "izdati opozorilo". Tej ugotovitvi pa ni sledila korekcija kolokacije št. 2.

II-6: Tudi študentka II-6 se je odločila za podobno prevodno rešitev, in sicer "dan po sprožitvi alarma". Prvi jezikovni vir je bil angleško-slovenski slovar Pons za iskalni niz "alert", kjer je našla prevodno ustreznico "alarm". Temu je sledilo iskanje po enojezičnem slovarju Merriam-Webster z geslom "sound", temu pa iskanje kolokacij za samostalnik "alarm" v KSSS. Tu je pregledala štiri kolokacije v sobesedilu, pri čemer so bili trije zadetki za "sprožiti lažni alarm" in en zadetek za "sprožiti požarni alarm", kar pa je ni omajalo v prepričanju, da je to prava rešitev. Ne glede na to odločitev se je pri kolokaciji št. 6 tudi ona odločila za drugačno prevodno rešitev, in sicer "izdati opozorilo", do katere je prišla neposredno s pomočjo KSSS z iskalnim nizom "opozorilo". Tudi v tem primeru tej ugotovitvi ni sledila korekcija kolokacije št. 2.

II-8: Prevodna rešitev "dan po sprožitvi alarma" je identična kot pri študentki II-6, podobni so tudi jezikovni viri, ki jih je uporabljala pri iskanju prevodnih rešitev. Prvi je bil angleško-slovenski slovar Pons za iskalni niz "alert", čemur je sledilo iskanje na jezikovnem portalu Fran z geslom "alarm". Nato je v KSSS iskala kolokacije za samostalnik "alarm", pri čemer ni uporabila nobenega filtra. Temu je sledilo preverjanje kolokacije "sprožiti alarm" v korpusu *Gigafida* z iskalnim nizom "alarm", kjer se je med konkordancami zadržala pri omenjeni kolokaciji, ki pa jo je nato v prevodni rešitvi spremenila v "sprožitev alarma". Pri kolokaciji št. 6 se je odločila za drugačno prevodno rešitev, in sicer za kolokacijo "izdati opozorilo". Najprej je uporabila angleško-slovenski slovar Pons ("issue" in "alert"), čemur je sledilo iskanje kolokacij za samostalnik "opozorilo" v KSSS (najprej brez filtrov, nato s filtrom "z glagoli", vendar pri pregledovanju zadetkov ni vztrajala). Sledilo je iskanje po korpusu *Gigafida* ("opozorilo"), kjer pa med konkordancami ni našla nobenega zadetka, ki bi se ji zdel primeren. Po tem je ponovno uporabila KSSS, kjer je med rezultati (spet brez filtra) našla končno prevodno rešitev "izdati opozorilo".

III-2: Do tako slovnično kot vsebinsko problematične prevodne rešitve "dan potem [sic] ko so sprožili alarm" je študentka prišla brez rabe jezikovnih virov. Morda je to tudi razlog, da se je za enako prevodno rešitev odločila pri kolokaciji št. 6, kjer pa je uporabila kar nekaj jezikovnih virov. Svoje iskanje je

začela v brskalniku Google z iskalnim nizom “izdati rdeč [sic] alarm”, pregledala nekaj zadetkov (večinoma časopisnih naslovov) in nadaljevala iskanje na portalu Fran z iskalnim nizom “alarm”. Isto geslo je nato uporabila še pri KSSS. Sledilo je iskanje po korpusu Gigafida (na portalu CJVT) z naprednimi funkcijami “okolica” in “levo 1”, “desno 0”. Med besednimi vrstami na levi je nato uporabila filter “glagol”, kjer je po pogostosti izstopala kolokacija, ki jo je študentka nato izbrala kot prevodno rešitev. Omenjeni primer uporabe naprednih funkcij se zdi zelo poveden, saj dokazuje, da zgolj tehnična podkovanost pri rabi jezikovnih virov ne zagotavlja nujno tudi ustrezne prevodne rešitve. Čeprav omogoča časovno učinkovitost pri iskanju možnih kolokacij, mora prevajalec še vedno sprejeti končno odločitev o tem, katera izmed ponujenih možnosti predstavlja najustreznejšo prevodno rešitev, pri čemer vedno igra pomembno vlogo tudi prefinjen občutek za jezik.

III-3: Tudi ta študentka se je pri kolokaciji št. 2 odločila za prevodno rešitev “dan po sproženem alarmu”. Začela je z brskalnikom Google (iskalni niz “sounding [sic] the alert”), kjer je izbrala povezavo do spletnega slovarja Merriam-Webster za “raise/sound the alarm”. Nato je v KSSS iskala kolokacijo za samostalnik “alarm”, med rezultati opazila kolokacijo “sprožen alarm” in jo tudi uporabila. Pri iskanju prevodne rešitve kolokacije št. 6 je najprej uporabila Evrokorpus (“issue an alert”), od koder je sledila predlagani povezavi na EUR+Lex za isti iskalni niz, nazadnje pa je v KSSS ponovno iskala kolokacije za samostalnik “alarm”, opazila že znano kolokacijo “sprožiti alarm” in jo nato tudi uporabila.

Na koncu je treba poudariti, da je v predstavljeni uporabniški raziskavi šlo za vodeno nalogo, ki realno situacijo prevajanja tovrstnega besedila nekoliko popači, zato je pri posploševanju opažanj potrebna previdnost.

Razlogi za to so poleg omejenega vzorca, tako z vidika števila sodelujočih kot tudi dejstva, da so v raziskavi sodelovali zgolj študenti dveh letnikov dodiplomskega študija, vsaj trije. Prvi je ta, da so bili študenti seznanjeni s tem, da se raziskava ukvarja z rabo jezikovnih virov, kar je morda vplivalo na to, katere vire so uporabljali in kako. Drugi razlog je, da so vedeli, da je poudarek naloge na prevajanju kolokacij, zaradi česar je mogoče, da so se posledično na to prvino bolj osredotočali. Tretji razlog pa je ta, da se je za potrebe kasnejše analize proces prevajanja snemal, zaradi česar se študenti bolj zavedajo vsake svoje poteze. Ali je – in če, do kakšne mere – to v dani situaciji vplivalo na sam proces prevajanja in končni izdelek je težko soditi, vsekakor pa je pri interpretaciji rezultatov in izpeljevanju zaključkov treba imeti v mislih tudi ta vidik.

Zlasti pri prevodnih strategijah kolokacije št. 4 se je pokazalo, da jezikovni viri, kljub temu, da prevajalcu lahko pomagajo priti do prevodnih rešitev, ki so parcialno pravilne, ne morejo vedno preprečiti napačne interpretacije izvirmika in posledično neposrečenih prevodnih rešitev, ki so rezultat združevanja besed, besednih zvez in kolokacij, ki so same zase ustrezne, kot celota pa preprosto ne funkcionirajo. Pri prepoznavanju in reševanju tovrstnih situacij zagotovo ključno vlogo odigra tudi dobro znanje materinščine.

Izpostaviti je treba tudi dejstvo, da se je od študentov pričakovalo, da bodo prevedli povedi, v katerih so bile kolokacije vnaprej označene. Vendar pa je povsem mogoče predvideti tudi scenarij, kjer bi se prevajalec odločil za prevodno rešitev, v kateri izvirna kolokacija ne bi bila prevedena v obliki kolokacije, a bi bila s pomenskega in sobesedilnega vidika rešitev prav tako ustrezna.

Kljub temu, da je KSSS enojezični jezikovni vir, se je v procesu prevajanja izkazal za zelo uporabnega. Pri tem se zdi, da ne gre toliko za možnost preverjanja, ali določena besedna kombinacija sploh predstavlja kolokacijo, temveč bolj za vpogled v širši nabor možnih kolokacij, ki jih KSSS ponuja, izmed katerih nato prevajalec lahko izbere tisto, ki je pomensko in sobesedilno najprimernejša.

Četudi se študenti prevajalstva že v prvem letniku dodiplomskega študija seznanijo s KSSS in ga pri prevajalskih nalogah tudi uporabljajo, se je izkazalo, da njegovega ustroja ne poznajo vsi enako dobro. Posledično se niti ne zavedajo možnosti, ki jih nudi, zato je v nekaterih primerih njihovo iskanje ustreznih kolokacij manj učinkovito, kar v skrajnem primeru lahko privede tudi do tega, da kljub pravilno vnesenemu iskalnemu nizu ne najdejo ustrezne kolokacije.

Ena izmed možnosti, ki jih slovar ponuja, je napredno iskanje s pomočjo filtrov, kjer je mogoče izbrati ustrezno kategorijo kolokatorja (npr. samostalnik, pridevnik, glagol itd.), v nekaterih primerih pa tudi njegovo podkategorijo (npr. sklon samostalnika, sklon pridevnika, predlog itd.). Pred študenti, ki te funkcije niso poznali oz. je niso uporabili, se je v primerih iskanja na podlagi baze, ki tvori kolokacije s številnimi kolokatorji, tako odprl nepregleden seznam kolokacij, deljen glede na različne kolokacijske vzorce, večina katerih je bila v danem primeru neuporabnih. Študenti so s pregledovanjem seznama po nepotrebnem izgubljali čas, ki bi ga sicer lahko bolje izkoristili.

5. Zaključek

Uporabniška raziskava med študenti prevajalstva o rabi jezikovnih virov pri iskanju prevodnih rešitev

kolokacij ali kolokacijskih parov je postregla s številnimi zanimivimi izsledki in omogočila vpogled v praktično rabo jezikovnih virov v prevajalskem procesu.

Obenem se je izkazalo, da so nekateri študenti tehnično dobro podkovani in večji uporabe naprednih funkcij, ki jih posamezni jezikovni viri nudijo, a se to ne odraža vedno tudi v kakovosti njihovih prevodnih rešitev. Pri tem ne gre nujno za jezikovno šibkost v maternem jeziku, kot morda bolj za prekomerno zaupanje v jezikovni vir, pri čemer ne vzamejo v obzir možnih razlik med jezikovno materijo, ki jo prevajajo, in primeri, ki jih ponujajo jezikovni viri.

Raziskava je tako izpostavila tudi zelo konkretno pomanjkljivost, ki bi jo v pedagoškem procesu v prihodnje veljalo bolje nasloviti. Med raziskavo so se prav tako odprla številna vprašanja, povezana z rabo jezikovnih virov v procesu prevajanja, ki bi jih bilo smiselno nasloviti v prihodnjih raziskavah.

Raziskovalni program št. P6-0215 (Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave) je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

6. Literatura

- Špela Arhar Holdt. 2015. Uporabniške raziskave za potrebe slovenskega slovaropisja: prvi koraki. V: V. Gorjanc et al., ur., *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*, str. 136-148. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Špela Arhar Holdt, Jaka Čibej in Ana Zwitter Vitez. 2017. Value of language-related questions and comments in digital media for lexicographical user research. *International journal of lexicography*, 30(3), str. 285–308. Oxford: OUP.
- Špela Arhar Holdt, Iztok Kosem, in Polona Gantar. 2016. Dictionary user typology: the Slovenian case. V: T. Margalitadze in G. Meladze, ur., *Lexicography and linguistic diversity. Proceedings of the XVII EURALEX International Congress, 6–10 September, 2016*, str. 179–187. Tbilisi: Ivane Javakhishvili Tbilisi State University.
- Beryl T. Sue Atkins in Michael Rundell. 2008. *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. New York: Oxford University Press.
- Jaka Čibej, Vojko Gorjanc in Damjan Popič. 2015. Vloga jezikovnih vprašanj prevajalcev pri načrtovanju novega enojezičnega slovarja. V: V. Gorjanc et al., ur., *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*, str. 168-181. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Dušan Gabrovšek. 2014. Extending Binary Collocations: (Lexicographical) Implications of Going beyond the Prototypical a–b. *ELOPE: 11*(2), str. 7–20. Ljubljana: Slovensko društvo za angleške študije.
- Polona Gantar, Simon Krek in Iztok Kosem. 2021. Opredelitev kolokacij v digitalnih slovarskih virih za slovenščino. V: I. Kosem, ur., *Kolokacije v slovenščini*, str. 15–41. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Vojko Gorjanc. 2014. Slovar slovenskega jezika v digitalni dobi. Irena Grahek in Simona Bergoč, ur., *E-zbornik Posveta o novem slovarju slovenskega jezika na Ministrstvu za kulturo*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo RS.
- Gyde Hansen. 2009. Some thoughts about the evaluation of translation products in translation process research. *Copenhagen Studies in Language* 38, str. 389–402. Copenhagen: Samfundslitteratur.
- Franz Josef Hausmann. 1984. Wortschatzlernen ist Kollokationslernen. Zum Lehren und Lernen französischer Wortverbindungen. V: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts*, 31, str. 395–406. Dortmund: Lensing.
- Nataša Hirci. 2012. Electronic Reference Resources for Translators. *The Interpreter and Translator Trainer* (6) 2, str. 219–36. London: Taylor & Francis.
- Nataša Hirci. 2013. Changing trends in the use of translation resources: the case of trainee translators in Slovenia. *ELOPE* 10, str. 149–165. Ljubljana: Slovensko društvo za angleške študije.
- Kristian Tangsgaard Hvelplund. 2019. Digital resources in the translation process – attention, cognitive effort and processing flow. *Perspectives* 27 (4), str. 510–24. London: Taylor & Francis.
- Arnt Lykke Jakobsen. 2017. Translation process research. V John W. Schwieter in Aline Ferreira, ur., *The handbook of translation and cognition*, str. 19–49. Hoboken: Wiley.
- Primož Jurko. 2014. Target language corpus as an encoding tool: collocations in Slovene-English translator training. *ELOPE* 11 (1), str. 153–64. Ljubljana: Slovensko društvo za angleške študije.
- Iztok Kosem, Simon Krek, Polona Gantar, Špela Arhar Holdt, Jaka Čibej in Cyprian Laskowski. 2018. Kolokacijski slovar sodobne slovenščine. V: D. Fišer in Andrej Pančur, ur., *Zbornik konference Jezikovne tehnologije in digitalna humanistika / Proceedings of the conference on Language Technologies & Digital Humanities*, 20-21, str. 133-139. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Nataša Logar Berginc. 2009. Slovenski splošni in terminološki slovarji: za koga? V: M. Stabej, ur., *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Obdobja 28, str. 225–231. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Oi Yee Kwong. 2020. Translating Collocations: The Need for Task-driven Word Associations. V: *Proceedings of the Workshop on the Cognitive Aspects*

- of the Lexicon*, str. 112–16. Association for Computational Linguistics.
- Kathleen R. McKeown in Dragomir R. Radev. 2000. Collocations. V Robert Dale et al., ur., *Handbook of Natural Language Processing*, str. 1–3. New York: Marcel Dekker.
- Vesna Mikolič. 2015. Slovarski uporabniki – ustvarjalci: ustvarjati v jeziku in z jezikom. V: V. Gorjanc et al., ur., *Slovar sodobne slovenščine: problemi in rešitve*, str. 182–195. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Eva Pori, Jaka Čibej, Iztok Kosem in Špela Arhar Holdt. 2020. The attitude of dictionary users towards automatically extracted collocation data: A user study. *Slovenščina 2.0: Empirical, Applied and Interdisciplinary Research* 8 (2), str. 168–201.
- Eva Pori, Iztok Kosem, Jaka Čibej in Špela Arhar Holdt. 2021. Evalvacija uporabniškega vmesnika Kolokacijskega slovarja sodobne slovenščine. V I. Kosem, ur., *Kolokacije v slovenščini*, str. 235–268. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Tadeja Rozman. 2004. Upoštevanje ciljnih uporabnikov pri izdelavi enojezičnega slovarja za tujce. *Jezik in slovstvo* 49 (3/4), str. 63–75. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Eva Sicherl. 2004. On the Content of Prepositions in Prepositional Collocations. *ELOPE* 1(1-2), str. 37–46. Ljubljana: Slovensko društvo za angleške študije
- Marko Stabej. 2009. Slovarji in govorci: kot pes in mačka? *Jezik in slovstvo* 54 (3–4), str. 115–138. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Mojca Šorli in Nina Ledinek. 2017. Language policy in Slovenia: language users' needs with a special focus on lexicography and translation tools. V: I. Kosem et al., ur., *Electronic lexicography in the 21st century: proceedings of eLex 2017 Conference, 19–21 September 2017, Leiden, The Netherlands*, str. 377–394. Brno: Lexical Computing.
- Marjeta Vrbinc. 2005. Native speakers of Slovene and their translation of collocations from Slovene into English: a Slovene-English empirical study. *Erfurt Electronic Studies in English*. Erfurt: Institut für Anglistik/Amerikanistik Erfurt.